

ふなはし なお や
舟橋尚哉

昭和11年 愛知県豊橋市に生まれる
昭和34年 大谷大学文学部卒業
昭和40年 大谷大学大学院博士課程修了
昭和51年 大谷大学専任講師
昭和54年 大谷大学助教授

主要著書及び論文

『初期唯識思想の研究』(国書刊行会 昭和51年)

『唯識思想における生死について——原始仏教より唯識
まで——』(『日本仏教学会年報』第46号 昭和56年)

『唯心と唯識』(『仏教思想』「心」平楽寺書店 昭和59年)

MAHĀYĀNASŪTRĀLAMKĀRA

(Chapter I, II, III, IX, X)

Revised on the basis of Nepalese manuscripts

EDITED

By

NAOYA FUNAHASHI

Associate Professor of Buddhist Studies
Otani University

ネパール写本 大衆莊嚴經論の研究
対照による

昭和60年12月10日 印刷

昭和60年12月20日 発行

定価 8,500円

著作権者との
申合せにより
検印省略

著者 舟橋尚哉

発行者 佐藤今朝夫

制作・西岡 悟

〒170 東京都豊島区巣鴨3-5-18

発行所 株式会社 国書刊行会

電話 (917)8287(代表) 振替・東京5-65209

落丁本・乱丁本はお取替いたします。 印刷・セイユウ写真印刷機 製本・青木製本

1985

TOKYO

KOKUSHOKANKOKAI, LTD.

3-5-18, SUGAMO, TOSHIMA-KU

JAPAN

よい。

- 3) L. anena Ba. anena Ns. ナシ Nc. ナシ A. ナシ B. ナシ N_B.
ナシ *anena はない方がよいと思う。
- 4) L. bhedataḥ Ns. prabhedataḥ Nc. prabhedataḥ N_B. bhedataḥ
*シラブルの上からは bhedataḥ がよい。
- 5) 漢訳には「如多界修多羅説」とあるから、『多界経』(Bahudhātuka-sūtra)
のことであろう。Lévi 本, p.10 脚註(2)参照。
- 6) L. so 'ntareṇa Ns. so ntareṇa Nc. so ntareṇa A. so bhareṇa or
so ntareṇa B. so tureṇa *so 'ntareṇa でよい。
- 7) L. nimittam Ns. nimittam Nc. nimittam A. nimittam B.
nimittam N_B. nimittam
- 8) L. tathodagrāṇi Ba. tathodagrāṇi Ns. tathottaptāni Nc. tathottaptāni
A. tathottaptāni B. tathottaptāni Tib. de ltar sbyaṅs (Sk. tathā-
uttapta)
- 9) L. nimittatvāt cittasya Ba. nimittatvāt, cittasya Ns. nimittatvāc
cittasya Nc. nimittatvāc cittasya
- 10) L. ca bahu Ba. ca bahu Ns. ca nanta Nc. ca nanta A. ca nanta
B. ca nanta N_B. ca nanta Tib. mthaḥ yas pa (Sk. ananta)
*ca'nanta が写本に近いと思う。
- 11) L. bodhisatva Ns. bodhisatva Nc. bodhisatvaḥ or bodhisatvāḥ A.
bodhisatvāḥ B. bodhisatva
- 12) L. gābhīrya Ba. gāmbhīrya Ns. gāmbhīrya Nc. gāmbhīrya
- 13) L. cotsābhaḥ (L. の仏訳 cākheadaḥ) Ba. cākheadaḥ Ns. cākheadaḥ Nc.
cākheadaḥ Nagao. cākheadaḥ
- 14) L. U—samud- (L. の仏訳 samūlam ud-) Ba. samūlam ud- Ns.
samūlavad Nc. samūlavad B. samūlavad Nagao. samūlavad(?)
- 15) L. gotraṃ Ba. gotraṃ Ns. gotraṃ or gotre Nc. gotre

IX (bodhy-adhikāraḥ)

(Ns 30a, I.2)

(Nc 25a, I.1) sarvākāra-jñatāyāṃ dvau ślokaḥ | tṛtiyas tayor eva L.33
nirdeśa-bhūtaḥ | Ba.37

ameyair duṣkara-śatair ameyaiḥ kuśalācayaiḥ |

aprameyeṇa kālena ameyāvaraṇa-kṣayāt || 1

sarvākāra-jñatāvṛtīḥ sarvāvaraṇa-nirmalā |

vivṛtā ratna-peṭṭhā buddhatvaṃ samudāhṛtaṃ || 2

kṛtvā duṣkaram adbhuṭam śrama-śataiḥ saṃcītya sarvaṃ śubhaṃ

kālenōttama-kalpa-yāna-mahatā sarvāvṛtināṃ kṣayāt |

sūksmasyāvaraṇasya bhūmiṣu gatasyoṭpāṇanād buddhatā

ratnānāṃ iva sā prabhāva-mahatāṃ peṭṭhā ¹⁾ samudghāṭitā || 3

samudāgamataḥ svabhāvata aupamyatāś ca buddhatvaṃ udbhāvitam |
yāvadbhir duṣkara-śatair yāvadbhiḥ kuśala-sambhāir yavatā kālena
yavatāḥ kleśa-jñeyāvaraṇasya prahāṇāt samudāgacchaty ayaṃ sam-
udāgamaḥ | sarvākāra-jñatāvṛtīḥ sarvāvaraṇa-nirmalā svabhāvaḥ | vi-
vṛtā ratna-peṭṭhā tad-aupamyam |

L.34

tasyāiva buddhatvasyādvaya-lakṣaṇe sānubhāve dvau ślokaḥ |

sarva-dharmāś ca buddhatvaṃ dharmo nāiva ca kaścana |

śukla-dharma-mayaṃ tac ca na ca tais ta (Ns 30b) n nirūpyate || 4

dharmā-ratna-nimittatvāt tac ca ²⁾ ratnākarōpamaṃ |

śubha-sasya-nimittatvāt tac ca ²⁾ meghōpamaṃ matam || 5

sarva-dharmāś ca buddhatvaṃ tathatāyā abhinnatvāt tad-viśuddhi-
prabhāvitatvāc ca buddhatvasya na ca kaścid dharmo 'sti parikalpitena
dharmā-svabhāvena ³⁾ | (Nc 25b) śukla-dharma-mayaṃ ca buddhatvaṃ pā-
ramitādīnāṃ kuśalānāṃ tad-bhāvena parivṛtteḥ | na ca tais tan nirdiś-
yate pāramitādīnāṃ pāramitādi-bhāvenāpariniṣpatter idam advaya-la-
kṣaṇam | ratnākara-meghōpamatvam anubhāvaḥ | ⁴⁾ deśanā-dharma-ratnā-

nāṃ tat-prabhavatvāt kuśala-sasyānāṃ ca vineya-saṃtāna-kṣetreṣu |
 buddhatvaṃ sarva-dharmāḥ⁵⁾ samuditam atha vā sarva-dharma-
 vyapetaṃ
 prodbhūter dharma-ratna-pratata-sumahato dharma-ratnākārā-
 bhaṃ |
 bhūtānāṃ śukla-sasya-prasava-sumahato hetuto megha-bhūtaṃ
 dānād dharmāmbu-varṣa-pratata-suvihitasākṣayasya prajāsu || 6

Ba.38 anena tṛtīyena ślokena tam evārthaṃ nirdiśati | sumahataḥ pratatasya
 dharma-ratnasya prodbhūter nimittatvād ratnākārābhaṃ bhūtānāṃ
 mahataḥ śukla-sasya-prasava-hetutvān megha-bhūtaṃ | mahataḥ suvi-
 hitasākṣayasya dharmāmbu-varṣasya dānāt prajāsv ity ayam atra pada-
 vigraho veditavyaḥ |

tasyāi(Ns 31a)va buddhatvasya śaraṇatvānuttarye pañca ślokāḥ |
 paritrāṇaṃ hi buddhatvaṃ sarva-kleśa-gaṇāt sadā |
 sarva-duḥscaritebhyaś ca jarā⁷⁾-maraṇato 'pi ca || 7

anena saṃkṣepataḥ kleśa-karma-jaṇma-saṃkleśa-paritrāṇārthena śa-
 raṇatvaṃ darśayati |

upadravebhyaḥ sarvebhyo apāyād anupāyataḥ |
 satkāyād dhīnayānāc ca tasmāc charaṇam uttamaṃ || 8

L.35 anena dvitīyenôpadravâdi-paritrāṇād vi(Nc 26a)stareṇa | tatra sarvô-
 padrava-paritrāṇatvaṃ yad buddhānubhāvena andhāś cakṣuṃṣi pratila-
 bhante badhirāḥ śrotraṃ vikṣipta-cittāḥ svastha-cittam itayaḥ sāmya-
 ntity evam-âdi⁸⁾ | apāya-paritrāṇatvaṃ buddha-prabhayā tad-gatānāṃ
 mokṣaṇāt tad-agamane ca pratiṣṭhāpanāt | anupāya-paritrāṇatvaṃ tīr-
 thika-drṣṭi-vyutthāpanāt | satkāya-paritrāṇatvaṃ yāna-dvayena parinir-
 vāpaṇāt | hīnayāna-paritrāṇatvaṃ aniyata-gotrāṇāṃ mahāyānāikāyaṇi-
 -karaṇāt |

śaraṇam anupamaṃ tac chreṣṭha-buddhatvaṃ iṣṭam

MAHĀYĀNASŪTRĀLAMKĀRA IX

janana-maraṇa-sarva-kleśa-pāpeṣu rakṣā |
 vividha-bhaya-gatānāṃ sarva-satkāya-yāna⁹⁾-
 pratata-vividha-duḥkhāpāya-nôpāya-gānāṃ || 9

anena tṛtīyena tasyāiva śaraṇatvasyānupama-śreṣṭhasya cānuttaryam
 tenāivā(Ns 31b)rthena darśayati | ¹⁰⁾svena

baudhair dharmair yac ca susampūrṇa-śariraṃ
 yat saddharme vetti ca satvān pravinetum |
 yātaṃ pāraṃ yat kṛpayā sarva-jagatsu
 tad buddhatvaṃ śreṣṭham iḥeṣṭam śaraṇānāṃ¹⁰⁾ || 10

anena caturthena yaiḥ kāraṇais tat tathānuttaraṃ śaraṇaṃ bhavati
 tat/saṃdarśayati | baudhair dharmair bala-vaiśāradyādibhiḥ susampūr-
 ṇa-svabhāvatvāt svārtha-niṣṭhāṃ ¹¹⁾adhikṛtya | saddharma-satva-vinayô-
 pāya-jñānāt karuṇa-pāragamanāc ca parārtha-niṣṭhāṃ ¹¹⁾adhikṛtya |

ā lokāt sarva(Nc 26b)-satvānāṃ buddhatvaṃ śaraṇam mahat |
 sarva-vyasana-sampatti-vyāvṛtṭy-abhyudaye mataṃ || 11

anena pañcamena ślokena yāvantam kalam yāvatam satvānāṃ Ba.39
 yatrārthe śaraṇam bhavati tat-samāśena darśayati | yatrārthe iti sarva-
 vyasana-vyāvṛtṭtau ¹²⁾sarva-sampatty abhyudaye ca |

āśraya-parāvṛtṭtau ṣaṭ ślokāḥ |

kleśa-jñeyā¹³⁾vṛtināṃ satatam anugataṃ bijam utkrṣṭa-kālam
 yasminn astam prayātaṃ bhavati suvipulaiḥ sarva-hāni-prakā-
 raiḥ |
 buddhatvaṃ śukla-dharma-pravara-guṇa-yutā āśrayasyānyathāp-
 tiḥ
 tat-prāptir nirvikalpād viśaya-sumahato jñāna-mārgāt suśud-
 dhāt || 12

anena vipakṣa-bīja-viyogataḥ pratipakṣa-sampatti-yogataś cāśraya-
 parivṛtṭiḥ paridīpi(Ns 32a)tā | yathā ca tat-prāptir dvividha-mārga- L.36

lābhāt | suvisuddha-lokottara-jñāna-mārga-lābhāt | tat-prṣṭha-labdhānan-
ta-jñeya-viṣaya-jñāna-mārga-lābhac ca | utkrṣṭa-kālam ity anādikālam |
suvipulaiḥ sarva-hāni-prakārair iti bhūmi-prakāraiḥ |

sthitaś ca tasmin sa tathāgato jagan

mahācalendra-stha ivābhyudīkṣate |

śamābhirāmam karuṇāyate janam

¹⁴⁾ bhavābhirāme 'nyajane tu kā kathā || 13

anena dvitīyenānyāśraya-parāvṛttibhyas tad-viśeṣam darśayati | tat-
stho hi mahācalendrasya iva dūrantara-nikṛṣṭam lokam paśyati | drṣṭvā
ca karuṇāyate śrāvaka-pra(Nc 27a)tyekabuddhān api prāg eva tad-any-
ān |

pravṛttir udvṛttir avṛttir ¹⁶⁾ āśraye

nivṛttir āvṛttir atho dvayādvayā |

samā viśiṣṭā api sarvagātmikā

tathāgatānām parivṛttir iṣyate || 14

anena tṛtīyena tad-daśa-prabhedam darśayati | sā hi tathāgatānām
parivṛttih parārtha-vṛttir iti pravṛttih | sarva-dharma-viśiṣṭatvād utkrṣṭa
vṛttir ity udvṛttih | samkleśa-hetāv avṛttih | āśraya iti yo 'sau parivṛtta
¹⁷⁾ āśrayas tam darśayati | samkleśān nivṛttito nivṛttih | ātyantikavād
āyātā vṛttir ity a(Ns 32b)vṛttih | abhisambodhi-parinirvāṇa-darśana-vṛt-
tya dvayā vṛttih | saṃsāra-nirvāṇāpratiṣṭhitatvāt saṃskṛtāsaṃskṛtatve-
nādvayā vṛttih | vimukti-sāmanyena śrāvaka-pratyekabuddha-samā vṛ-
ttih | bala-vaiśaradyādibhiḥ buddha-dharmair asamatvād viśiṣṭā vṛttih |
sarva-yānopadeśa-gatatvāt sarvagatā vṛttih |

yathāmbaram sarva-gatam sadā matam

tathāiva tat sarva-gatam sadā matam |

yathāmbaram ¹⁸⁾ rūpa-gateṣu sarvagam

tathāiva tat ¹⁹⁾ satva-gaṇeṣu sarvagam || 15

MAHĀYĀNASŪTRĀLAMKĀRA IX

anena caturthena tat-svabhāvasya buddhatvasya sarva-gatatvam dar- Ba.40
śayati | ākāśa-sādharmyenōddeśa-nirdeśataḥ pūrvāparārdhabhyām | sat-
va-gaṇeṣu sarva-gatatvam buddhatvasyātmatvena sarva-satvōpagamane
pariniṣpattito veditavyam | ^{0 na - par.}

yathōda(Nc 27b)bhājane bhinne candra-bimbam na drśyate |

tathā duṣṭeṣu satveṣu buddha-bimbam na drśyate || 16

anena pañcamena sarva-gatatve 'py abhājana-bhūteṣu satveṣu abud- L.37
dha-bimba-darśanam drṣṭāntena sādhayati |

yathāgnir jvalate 'nyatra punar anyatra śāmyati |

buddheṣv api tathā jñeyam saṃdarśanam adarśanam || 17

anena ṣaṣṭhena buddha-viṇeṣeṣu satsu buddhōtpādāt tad-darśanam |
vinīte(Ns 33a)ṣu parinirvāṇāt tad-adarśanam agni-jvalana-śamana-sā-
dharmyeṇa sādhayati |

anābhogāpratiprasabdha-buddha-kāryatve catvāraḥ ślokaḥ |

^{補7)} aghaṭṭitebhyas tūryebhyo yathā syāc chabda-sambhavaḥ |

tathā jine vinābhogam deśanāyāḥ samudbhavaḥ || 18

yathā maṇer vinā yatnam ²⁰⁾ sva-prabhāsa-nidarśanam |

buddheṣv api vinābhogam tathā kṛtya-nidarśanam || 19

abhyām ślokaḥ abhyām anābhogena buddha-kāryam sādhayaty aghaṭṭita- ^{補8)}
²¹⁾ tūrya-śabda-maṇi-prabhāsa-sādharmyeṇa |

yathākāśe avicchinā drśyante lokataḥ kriyāḥ |

tathāivānāsrave ²²⁾ dhātāv ²³⁾ avicchinā jina-kriyāḥ || 20

yathākāśe kriyānām hi hānir abhyudayaḥ sadā |

tathāivānāsrave dhātāu buddha-kāryōdaya-vyayaḥ || 21

abhyām apy apratiprasabdha-buddha-kāryatvam buddha-kṛtyasyāvi-
cchedāt | ākāśa iva loka-kriyānām avicchede 'pi cānyānya-kriyōdaya-
vyayas tathāiva |

anāsrava-dhātu-gāmbhīrye ṣoḍaśa ślokaḥ |

²⁴⁾
paurvāparyāviśiṣṭā (Nc 28a) pi sarvāvaraṇa-nirmalā |

na śuddhā nāpi cāśuddhā tathatā buddhatā matā || 22

Ba.41 paurvāparyenāviśiṣṭatvān²⁵⁾ na śuddhā | paścāt sarvāvaraṇa-ni (Ns 33b)
rmlatvān nāśuddhā mala-vigamāt |

śūnyatāyām viśuddhāyām nairātmyātmāgra-lābhataḥ²⁶⁾

buddhāḥ śuddhātma-lābhitvāt gatā ātma-mahātmatām²⁷⁾ || 23

L.38 tatra cānāsrave dhātau buddhānām paramātmā nirdiśyate | kim
kāraṇam | agra-nairātmyātmakatvāt | agraṃ nairātmyam viśuddhā ta-
thatā || ca buddhānām ātmā svabhāvārthena tasyām viśuddhāyām
agraṃ nairātmyam ātmānām buddhā labhante śuddham | ataḥ śud-
dhātma-lābhitvāt buddhā ātma-mahātmyam prāptā ity anenābhisam-
dhinā buddhānām anāsrave dhātau paramātmā vyavasthāpyate |

na bhāvo nāpi cābhāvo buddhatvaṃ tena kathyate |

tasmād buddha-tathā-prāśne avyākṛta-nayo mataḥ || 24

tenāiva kāraṇena buddhatvaṃ na bhāva ucyate | pudgala-dharmā-
bhāva-lakṣaṇatvāt tathatāyāś²⁸⁾ tad-ātmakatvāc ca buddhatvasya | nābhāva
ucyate tathatā-lakṣaṇa-bhāvāt | ato buddhasya bhāvābhāva-prāśne bha-
vati tathāgataḥ paraṃ maraṇān na bhavatīty evam-ādir avyākṛta-nayo
mataḥ |

dāha-śāntir yathā lohe darśane timirasya ca |

citta-jñāne tathā bauddhe bhāvābhāvo na śasyate || 25

yathā ca lohe dāha-śāntir darśane ca (Ns 34a) timira(mala)sya²⁹⁾ śāntir
na bhāvo dāha-timirayor abhāva-lakṣaṇatvāt | nābhāvaḥ śā(Nc 28b)nti-
lakṣaṇena bhāvāt | evaṃ buddhānām citta-jñāne ca dāha-timira-sthāni-
yayo rāgāvidyayor śāntir na bhāvaḥ śasyate tad-abhāva-prabhāvitatvāc
cetaḥ-prajñā-vimuktyā nābhāvas tena tena vimukti-lakṣaṇena bhāvāt |

buddhānām amale dhātau nāikatā bahutā na ca |

ākāśavad adehatvāt pūrva-dehānusārataḥ || 26

MAHĀYĀNASŪTRĀLAMKĀRA IX

buddhānām anāsrava-dhātau nāikatvaṃ pūrva-dehānusāreṇa | na ba-
hutvaṃ dehābhavād ākāśavat |

balādi-buddha-dharmeṣu bodhi ratnākārōpamā |

jagat-kuśala-sasyeṣu mahā-meghōpamā matā || 27

puṇya-jñāna-supūrṇatvāt pūrṇa-candrōpamā matā |

jñānāloka-karatvāc ca mahādityōpamā matā || 28

etau ratnākara-meghōpamatve pūrṇa-candra-mahādityōpamatve ca
ślokaḥ gatārthau | L.39 Ba.42

ameyā rāsmayo yadvad vyāmiśrā bhānu-maṇḍale |

sadāika-kāryā vartante lokam ālokaṃti ca || 29

tathāivānāsrave dhātau buddhānām aprameyatā |

miśrāika-kāryā kṛtyeṣu jñānāloka-karā matā || 30

ekena³⁰⁾ vyāmiśra-rāsmi-eka-kāryatvōpamatayā³¹⁾ sādharmaṇa-karmatām
(Ns 34b) darśayati | rāsmīnām eka-kāryatvaṃ pācana-śoṣaṇādi-samā-
na-kāryatvād veditavyam | dvitīyenānāsrave dhātau miśrāika-kārya-
tvaṃ nirmāṇādi-kṛtyeṣu |

yathāika-rāsmi-niḥsārāt³³⁾ sarva-rāsmi-viniḥṣṛtiḥ |

bhānos tathāiva buddhānām jñeyā jñāna-viniḥṣṛ(Nc 29a)tiḥ || 31

eka-kāle sarva-rāsmi-viniḥṣṛtyā³⁴⁾ sarva-buddhānām eka-kāle jñāna-
pravṛtīm darśayati |

yathāivāditya-rāsmīnām vṛttau nāsti mamāyitam |

tathāiva buddha-jñānānām vṛttau nāsti mamāyitam || 32

yathā sūryāika-muktābhaḥ³⁵⁾ rāsmibhir bhāsyate jagat |

sakṛt jñeyam tathā sarvam buddha-jñānaih prabhāsyate || 33

mamatvābhāve³⁵⁾ yugapat³⁶⁾ jñeya-prabhāśane ca | yathā-kramaṃ ślokaḥ
gatārthau |

yathāivāditya-rāsmīnām meghādy-āvaraṇam matam |

tathāiva buddha-jñānānām avṛtiḥ satva-duṣṭatā || 34

yathā rāsmīnām meghādy-āvaraṇam ³⁷⁾ aprabhāsane | tathā buddha-
jñānānām āvaraṇam ³⁸⁾ satvānām abhājanatvena dṛṣṭatā pañca-kaṣāyāty-
utsadatayā |

yathā ³⁹⁾ pāṣa-vaśād ⁴⁰⁾ vastre raṅga-citrāvicitratā |

tathā ⁴¹⁾ 'vedha-vaśān muktāu jñāna-citrāvicitratā || 35

yathā ⁴²⁾ pāṣa-viśe(Ns 35a)ṣeṇa vastre raṅga-vicitratā kvacid avicitratā |

L.40 tathāiva pūrva-praṇidhāna-caryā-balādhāna-viśeṣāt buddhānām vimuk-
tau jñāna-vicitratā bhavati | śrāvaka-pratyekabuddhānām vimuktāv avi-
citratā |

Ba.43 gāmbhīryam amale dhātau lakṣaṇa-sthāna-karmasu |

buddhānām etad uditam raṅgair vākāśa-citraṇā || 36

etad anāsrava-dhātau buddhānām trividham gāmbhīryam evam ukt-
am | lakṣaṇa-gāmbhīryam caturbhiḥ ślokaḥ | sthāna-gāmbhīryam pañ-
camenāikatva-prthaktvābhyām asthitatvāt | karma-gāmbhīryam daśa-
bhiḥ | tat punar lakṣaṇa-gāmbhīryam ⁴³⁾ viśuddhi-lakṣaṇam paramātma-
lakṣaṇam-avyākṛta-⁴⁴⁾ vastu-lakṣaṇam vimukti-lakṣaṇam cārabhyōktaṁ |
karma-gāmbhī(Nc 29b)ryam bodhipakṣādi-ratnāśrayatva-karma satva-
paripācana-karma niṣṭhā-gamana-karma dharma-deśanā-karma nirmā-
ṇādi-kṛtya-karma jñāna-pravṛtti-karma avikalpana-karma citrākāra-
jñāna-karma jñānāpravṛtti-karma vimukti-sāmānya-jñāna-viśeṣa-karma
cārabhyōktaṁ | sēyam anāsrave dhātau niṣprapañcatvād akāśōpame
gāmbhīrya-prabheda-deśanā yathā raṅgair ⁴⁴⁾ akāśa-citraṇā veditavyā |

sarveṣām aviśiṣṭāpi tathatā śuddhim āgatā |

tathāgatatvaṁ tasmāc ca tad-garbhāḥ sa(Ns 35b) rva-dehināḥ ⁴⁵⁾ ||

37

sarveṣām nirviśiṣṭā tathatā tad-viśuddhi-svabhāvaś ca tathāgataḥ |
ataḥ sarve ⁴⁶⁾ satvās tathāgata-garbhā ity ucyate |

vibhutva-vibhāge śloka ekādaśa |

śrāvakānām vibhutvena laukikasyābhibhūyate |

pratyekabuddha-bhaumena ⁴⁷⁾ śrāvakasyābhibhūyate || 38

bodhisatva-vibhutvasya tat-kalām nānugacchati |

tathāgata-vibhutvasya tat-kalām nānugacchati || 39

abhyām tāvad dvābhyām prabhavōtkarṣa-viśeṣeṇa buddhānām vibhu-
tvaṁ darśayati |

aprameyam acintyaṁ ca vibhutvaṁ bauddham iṣyate |

yasya yatra yathā yāvat kāle yasmin pravartate || 40

anena tṛtīyena prakāra-prabheda-gāmbhīrya-viśeṣābhyām katham ap-
rameyam katham vācintyaṁ ity āha | yasya pudgalasyārthe tat-pravar-
tate yatra loka-dhātau yathā tadṛśaiḥ prakārair yāvad alpaṁ vā bahu
vā yasmin kāle |

avaśiṣṭaiḥ (Nc 30a) ślokaḥ ⁴⁸⁾ parāvṛtti-bhedena vibhutva-bhedaṁ dar-
śayati |

pañcēndriya-parāvṛttau vibhutvaṁ labhyate param |

sarvārtha-vṛttau sarveṣām guṇa-dvādaśa-śatōdaye || 41

pañcēndriya-parāvṛttau dvidvidham vibhutvaṁ paramaṁ labhyate |
sarveṣām pañcānām indriyāṇām sarva-pañcārtha-vṛttau | tatra praty-
ekaṁ dvādaśa-guṇa-śatōtpattau

manaso (Ns 36a) 'pi parāvṛttau vibhutvaṁ labhyate param |

vibhutvānucare jñāne nirvikalpe sunirmale || 42

manasaḥ parāvṛttau vibhutvānucare nirvikalpe suviśuddhe jñāne
paramaṁ vibhutvaṁ labhyate | yena sahitaṁ sarvaṁ vibhutva-jñānaṁ
pravartate |

sārthōdgraha-parāvṛttau vibhutvaṁ labhyate param |

kṣetra-śuddhau yathā-kāmaṁ bhoga-saṁdarśanāya hi || 43

ārtha-parāvṛttau udgraha-parāvṛttau ca kṣetra-viśuddhi-vibhutvaṁ
paramaṁ labhyate yena yathā-kāmaṁ bhoga-saṁdarśanaṁ karoti |

vikalpasya parāvṛttau vibhutvaṃ labhyate param |
avyāghāte sadā-kālaṃ sarveṣāṃ jñāna-karmaṇāṃ || 44

vikalpa-parāvṛttau sarveṣāṃ jñānānaṃ karmaṇāṃ ca sarva-kālaṃ
avyāghāte paramaṃ vibhutvaṃ labhyate |

pratiṣṭhāyāḥ parāvṛttau vibhutvaṃ labhyate param |
apraṭiṣṭhita-nirvāṇaṃ buddhānāṃ ⁴⁹⁾ amale pade || 45

pratiṣṭhā-parāvṛttāv apratiṣṭhita-nirvāṇaṃ paramaṃ vibhutvaṃ labh-
yate buddhānāṃ anāsrave dhātau |

maithunasya parāvṛttau vibhutvaṃ labhyate param |
buddha-saukhyā-vihāre 'tha dārā 'saṃkleśa-darśane || 46

L.42 (Nc 30b) maithunasya parāvṛttau dvayor buddha-sukha-vihāre ca dārā
'saṃkleśa-darśane ca |

ākāśa-saṃjñā-vyāvṛttau vibhu(Ns 36b)tvam labhyate param |
cintitārtha-saṃrddhau ca gati-rūpa-vibhāvane || 47

ākāśa-saṃjñā-vyāvṛttau dvayor eva cintitārtha-saṃrddhau ca yena
gagana-gaṇḍjo ⁵¹⁾ bhavati | gati-rūpa-vibhāvane ca yathēṣṭa-gamaṇād āka-
śi-karaṇac ca |

ity ameya-parāvṛttāv ameya-vibhutā matā |
acintya-kṛtyānuṣṭhānā ⁵²⁾ buddhānāṃ amalāśraye || 48

Ba.45 ity anena mukhenāprameyā parāvṛtṭiḥ | tatra cāprameyaṃ vibhutvaṃ
acintya-karmānuṣṭhānaṃ buddhānāṃ anāsrave dhātau veditavyaṃ |

tasyāiva buddhasya satva-paripāka-nimittatve sapta ślokaḥ |

śubhe vṛddho loko vrajati suvisuddhau paramatāṃ
śubhe cānārabdhvā vrajati śubha-vṛddhau paramatāṃ |
vrajaty evaṃ loko diśi diśi jinānāṃ sukathitair

apakvaḥ pakvo ⁵³⁾ vā na ca punar aśeṣaṃ dhruvam iha || 49

anena yādṛśasya paripākasya nimittaṃ bhavati tad-darśayati |
upacita-kuśala-mūlānāṃ ca vimuktau paramatāyāṃ anupacita-kuśala-

MAHĀYĀNASŪTRĀLAMKĀRA IX

mūlānāṃ ca kuśala-mūlōpacaye | apakvaḥ śubha-vṛddhau paramatāṃ
vrajan ⁵⁴⁾ pakvaḥ vrajati pakvaḥ suvisuddhau paramatāṃ vrajati | evaṃ
ca nitya-kālaṃ vrajati na ca niḥśeṣaṃ lokasyānantatvāt |

tathā ⁵⁵⁾ kṛcchrā(Ns 37a)vāpyāṃ parama-guṇa-yogādbhutavatim

mahābodhim nityāṃ dhruvam aśaraṇānāṃ ca śaraṇaṃ |

labhante yad dhirā ⁵⁶⁾ diśi diśi sadā sarva-samayam

tad āścaryaṃ loke (Nc 31a) suvidhi-caraṇān nādbhutam api || 50

anena dvitīyena paripakvānāṃ bodhisatvānāṃ paripākasyāścaryaṃ
nāścaryaṃ ⁵⁷⁾ lakṣaṇam | sadā sarva-samayam ity nityaṃ niranantaraṃ ca | L.43

⁵⁸⁾ tad-anurūpa-mārga-caraṇaṃ suvidhi-caraṇaṃ |

⁵⁹⁾ kvacid dharmyaṃ cakram bahu-mukha-śatair darśayati yaḥ

kvacij janmāntardhim kvacid api vicitrāṃ janacarim |

kvacit kṛtsnāṃ bodhim kvacid api ca nirvāṇaṃ asakṛt

na ca sthānāt tasmād vicalati sa sarvaṃ ca kurute || 51

anena tṛtīyena yugapad bahu-mukha-paripācanōpāya-prayoge nimit-
tatvaṃ darśayati | yathā yatra-sthaḥ satvān vinayati | vicitrā janacarī
jāta-ka-bhedena | na ca sthānāc calatīty anāsravād dhātoḥ |

na buddhānāṃ evaṃ bhavati mama pakvo 'yam iti ca ⁶⁰⁾

prapācyo 'yam dehi api ca adhunā pācyata iti |

vinā saṃskāraṃ tu prapacam upayāty eva janatā

śubhair dharmair nityaṃ diśi diśi samantāt traya-mukhaṃ || 52

anena caturthena tat-paripāka-prayoga-nimittatvaṃ anabhisamkāre-
na ⁶¹⁾ darśayati | tra(Ns 37b)ya-mukham iti yāna-trayeṇa | Ba.46

yathāyatnaṃ bhānuḥ pratata-viśadair amśu-visaraiḥ

⁶²⁾ prapākam sasyānāṃ diśi diśi samantāt prakurute

tathā darmārko 'pi praśama-vidhi-dharmāmśu-visaraiḥ

⁶³⁾ prapākam satvānāṃ diśi diśi samantāt prakurute || 53

anena pañcamenānabhisamkāra-(Nc 31b)paripācana-drṣṭāntaṃ dar-

śayati |

yathāikasmād dipād bhavati sumahān dipa-nicayo

'prameyo 'saṃkhyeyo na ca sa punar eti vyayam atah |

tathāikasmād ⁶⁴⁾pākād bhavati sumahān ⁶⁵⁾pāka-nicayo

'prameyo 'saṃkhyeyo na ca ⁶⁶⁾sa punar eti vyayam atah || 54

L.44 anena saṣṭhena paramparayā paripācanam |

yathā toyais tṛptim vrajati na mahā-sāgara iva

na vṛddhim vā yāti pratata-viśadāmbu-praviśanaiḥ |

tathā buddho dhātuḥ satata-samitaiḥ śuddhi-viśamair

na tṛptim vṛddhim vā vrajati paramāścaryam iha tat || 55

anena saptamena paripakvānām vimukti-praveśe samudrôdāharāṇena

dharma-dhātor atrṛptim cāvakaśa-dānād avṛddhim ⁶⁷⁾cānadhikatvāt |

dharma-dhātu-viśuddhau catvāraḥ ślokaḥ |

sarva-dharma-dvayāvara-tathatā-śuddhi-lakṣaṇaḥ |

vastu-jñāna-tad-ālamba-vaśitākṣaya-lakṣaṇaḥ || 56

eṣa svabhāvārtham ārabhyāikaḥ ślokaḥ | kleśa-jñeyāvaraṇa-dvayāt

sarva-dha (Ns 38a) rma-tathatā-⁶⁹⁾viśuddhi-lakṣaṇaś ca | vastu-tad-ālamba-

na-jñānāyor akṣaya-vaśitā-lakṣaṇaś ca |

sarvatas tathatā-jñāna-bhāvanā-samudāgamah |

sarva-satva-dvayādhāna-sarvathā-⁷⁰⁾kṣayatā-phalam || 57

eṣa hetv artham phalārtham cārabhya dvitīyaḥ ślokaḥ | sarvatas

tathatā-jñāna-bhāvanā dharma-dhātu-viśuddhi-hetuḥ | sarvata iti sarva-

dharma-paryāya-mukhaiḥ | sarva-satvānām sarvathā hita-sukha-dvayā-

dhānākṣayatā phalam |

Ba.47 kāya-vāk-citta-nirmāṇa-prayogōpāya-karmakāḥ |

samā(Nc 32a)dhi-dhāraṇi-dvāra-dvayāmeya-samanvitah || 58

eṣa karmārtham yogārtham cārabhya tṛtīyaḥ ślokaḥ | trividham kā-

yādi-nirmāṇam karma samādhi-dhāraṇi-mukhābhyām dvayena cāpra-

meyena puṇya-jñāna-sambhāreṇa samanvāgamo yogaḥ |

svabhāva-dharma-sambhoga-nirmāṇair bhinna-vṛttikāḥ |

dharma-dhātur viśuddho 'yam buddhānām samudāhṛtaḥ || 59

eṣa vṛtty-artham ārabhya caturthaḥ ślokaḥ | svābhāvika-sambhogika- L.45

nirmāṇika-kāya-vṛtṭyā bhinna-vṛttikāḥ |

buddha-kāya-vibhāge sapta ślokaḥ |

svābhāviko 'tha sambhogyaḥ kāyo nirmāṇiko 'paraḥ |

kāya-bhedā ⁷²⁾hi buddhānām prathamas tu dvayāśrayaḥ || 60

trividhaḥ kāyo buddhānām | svābhāviko dharma-kāya āśraya-parāvṛt-

ti-lakṣaṇaḥ | sambhogiko yena parśan-maṇḍaleṣu dharma-sambhogam

karoti | nirmāṇiko yena nirmāṇena satvārtham karoti |

sarva-dhātuṣu sambhogyo bhinno gaṇa-pa(Ns 38b)rigrahaiḥ |

kṣetraiś ca nāmabhiḥ kāyair dharma-sambhoga-ceṣṭitaiḥ || 61

tatra sambhogikaḥ sarva-loka-dhātuṣu parśan-maṇḍala-buddha-kṣetra-

nāma-śarīra-dharma-sambhoga-kriyābhir bhinnāḥ |

samāḥ ⁷³⁾sūkṣmaś ca tac-chliṣṭaḥ kāyaḥ svābhāviko mataḥ |

sambhoga-vibhutā-hetur yathēṣṭam bhoga-darśane || 62

svābhāvikaḥ sarva-buddhānām samo nirviśiṣṭatayā | sūkṣmo durjñā-

natayā | (Nc 32b) tena sambhogikena kāyena sambaddhaḥ sambhoga-

vibhutve ca hetur yathēṣṭam bhoga-darśanāya |

ameyaḥ buddha-nirmāṇam kāyo nirmāṇiko mataḥ |

dvayor dvayārtha-sampattiḥ sarvākārā pratiṣṭhitā || 63

nirmāṇikas tu kāyo buddhānām aprameya-prabhedam buddha-

nirmāṇam sambhogikaḥ ⁷⁴⁾svārtha-sampatti-lakṣaṇaḥ | nirmāṇikaḥ par-

ārtha-sampatti-lakṣaṇaḥ | ⁷⁵⁾sēyam dvayārtha-sampattir yathā-kramam dva-

yoh pratiṣṭhitā sambhogike ca kāye nirmāṇike ca |

śilpa-janma-mahābodhi-sadā-nirvāṇa-darśanaiḥ |

buddha-nirmāṇa-kāyo 'yam ⁷⁶⁾mahōpāyo vimocane || 64

L.46 sa punar nirmāṇa-kāyaḥ sadā vineyārthaṃ śilpasya viṇā-vādanādi-
bhiḥ | janmanāś cābhisambodheś ca nirvāṇasya ca darsanair vimocane
mahōpāyāt vāt parārtha-sampatti-lakṣaṇo veditavyaḥ |

tribhiḥ kāyais ca⁷⁷⁾ vijñeyo buddhānāṃ kāya-saṃgrahaḥ |

sāśrayaḥ sva-parārtho yas tribhiḥ kāyair nidarśitaḥ || 65

tribhiḥ ca kāyair buddhānāṃ sarva-kāya-saṃgraho veditavyaḥ | ebhis
tribhiḥ kāyaiḥ sāśraya(Ns 39a)ḥ sva-parārtho nidarśitaḥ | dvayoḥ sva-
parārtha-prabhāvitāt vāt dvayoś ca tad-āśritatvād yathā pūrvam uktaṃ |

āśrayeṇāśrayeṇāpi karmaṇā te samā matāḥ |

prakṛtyā 'sraṃsanenāpi prabandhenāpi nityatā || 66

⁷⁸⁾ te ca trayaḥ kāyāḥ sarva-buddhānāṃ yathā-kramaṃ tribhir (Nc 33a)
nirviśeṣā āśrayena dharma-dhātor abhinnavāt/āśayena prthak bud-
dhāśayasyābhāvat | karmaṇā ca sādharma-karmakatvāt | teṣu ca triṣu
kāyeṣu yathā-kramaṃ trividhā nityatā veditavyā yena nitya-kāyāś
tathāgatā ucyante | prakṛtyā nityatā svābhāvikasya svabhāvena nityatvāt |
asraṃsanena/saṃbhogikasya dharma-saṃbhogāvicchedāt | prabandhena
nairmāṇikasyāntarvyayya⁷⁹⁾ punaḥ punar nirmāṇa-darśanāt |

buddha-jñāna-vibhāge daśa ślokaḥ |

ādarśa-jñānam acalaṃ traya-jñānam tad-āśritam |

samatā-pratyavekṣāyām kṛtyānuṣṭhāna eva ca || 67

caturvidhaṃ buddhānāṃ jñānam ādarśa-jñānam samatā-jñānam pra-
tyavekṣā-jñānam kṛtyānuṣṭhāna-jñānam ca | ādarśa-jñānam acalaṃ trīṇi
jñānāni tad-āśritāni calāni |

ādarśa-jñānam amamāparicchinnaṃ sadānugam |

sarva-jñeyeṣv aśaṃmūḍhaṃ na ca teṣv āmukhaṃ sadā || 68

ādarśa-jñānam amamam aparicchinnaṃ deśataḥ sadānugam kalataḥ |
sarva-jñeyeṣv aśaṃmūḍhaṃ sadāvaraṇa-vigamāt na ca teṣv āmukhaṃ
anā(Ns 39b)kāratvāt |

MAHĀYĀNASŪTRĀLAṆKĀRA IX

sarva-jñāna-nimittatvān mahā-jñānākarōpamaṃ |

sambhoga-buddhatā-jñāna-pratibimbōdayāc ca tat || 69

teṣāṃ ca samatādi-jñānānāṃ sarva-prakāraṇāṃ hetutvāt sarva-jñā-
nānāṃ ākarōpamaṃ | sambhoga-buddhatva-taj-jñāna-pratibimbōdayāc ca
tad-ādarśa-jñānam ity ucyate |

L.47
Ba.49

satveṣu samatā-jñānam bhāvanā-śuddhito (Nc 33b) matam |

apraṭiṣṭha-samāviṣṭam samatā-jñānam iṣyate || 70

yad bodhisatvenābhisamaya-kāle satveṣu samatā-jñānam pratilabdham
tad bhāvanā-śuddhito bodhi-prāptasyāpraṭiṣṭhita-nirvāṇe niviṣṭam sa-
matā-jñānam iṣyate |

mahā-maitrī-kṛpābhyāṃ ca sarva-kālānugam matam |

yathādhimokṣam satvānāṃ buddha-vimba-nidarśakam || 71

mahā-maitrī-karuṇābhyāṃ sarva-kālānugam yathādhimokṣam ca sat-
vānāṃ buddha-bimba-nidarśakam | yataḥ kecit satvāś tathāgatam nila-
varṇam paśyati kecit pita-varṇam ity evam-ādi |

pratyavekṣaṇakam jñānam jñeyeṣv avyāhatam sadā |

dhāraṇināṃ samādhināṃ nidhānōpamam eva ca || 72

pariṣan-maṇḍale sarva-vibhūtināṃ nidarśakam |

sarva-saṃśaya-vicchedi mahā-dharma-pravaṛṣakam || 73

pratyavekṣaṇakam jñānam yathā-ślokaṃ |

kṛtyānuṣṭhānatā-jñānam nirmāṇaiḥ sarva-dhā(Ns 40a)tuṣu |

citrāprameyācintyais ca sarva-satvārtha-kārakam || 74

kṛtyānuṣṭhāna-jñānam sarva-loka-dhātuṣu nirmāṇair nānā-prakārair
aprameyair acintyais ca sarva-satvārtha-karam |

kṛtya-niṣpattibhir bhedaḥ saṃkhyā-kṣetrāis ca sarvadā |

acintyam buddha-nirmāṇam vijñeyam tac ca sarvathā || 75

tac ca buddha-nirmāṇam sadā sarvathā cācintyam veditavyam | kṛtya-
kriyā-bhedataḥ saṃkhyātaḥ kṣetrataś ca |

dhāraṇāt samacittāc ca samyag-dharma-prakāśanāt |

⁸⁶⁾kr̥tyānuṣṭhānataś cāiva catu(Nc 34a) rjñāna-samudbhavaḥ || 76

L.48 tatra dhāraṇāt śrutānām dharmānām | ⁸⁷⁾samacittat sarva-satveṣu
ātma-para-samatayā | śeṣam gatārtham | ^{Samacittat}

Ba.50 buddhānekavāpṛthaktve ślokaḥ |

gotra-bhedād avaiyarthyaṭ sākalyād apy anāditah |

abhedān nāika-buddhatvaṃ bahutvaṃ cāmalāśraye || 77

eka eva buddha ity etan nēsyate | kiṃ kārāṇam | gotra-bhedāt |
anantā hi buddha-gotrāḥ satvāḥ | tatrāika evābhisambuddho nānye
'bhisambhotsyanta iti ⁸⁷⁾kuta etat | puṇya-jñāna-sambhāra-vaiyarthyaṃ
ca syād anyeṣāṃ bodhisatvānām' anabhisambodhān, na ca yuktaṃ
vaiyarthyaṃ | tasmād avaiyarthyaḍ api nāika eva buddhaḥ | ⁸⁸⁾satvārtha-
kriya-sākalyaṃ ca na syāt (Ns 40b) buddhasya' buddhatve kasyacid
apratisthāpanād etac ca na yuktaṃ | na ca kaścid ādi-buddho 'sti' vinā
sambhāreṇa buddhatvāyogād' vinā cānyena buddhena ⁸⁹⁾sambhārayogād'
ity anāditvād apy eko buddho na yuktaḥ | bahutvaṃ api nēsyate
buddhānām dharma-kāyasyābhedād anāsrave dhātau |

buddhatvōpāya-praveśe catvāraḥ ślokaḥ |

yā 'vidyamānatā sāiva paramā vidyamānatā |

sarvathā 'nupalambhaś ca upalambhaḥ paro mataḥ || 78

yā parikalpitenā svabhāvenāvidyamānatā sāiva paramā vidyamānatā
pariṇiṣpannena svabhāvena | yaś ca sarvathā 'nupalambhaḥ parikalpi-
tasya svabhāvasya sa eva parama upalambhaḥ pariṇiṣpanna-svabhāva-
sya | ^{Sya?}

bhāvanā paramā cēṣṭā bhāvanām avipaśyatām |

pratilambhaḥ paraś cē(Nc 34b) ⁹⁰⁾ṣṭaḥ pratilambham apaśyatām || 79

sāiva paramā bhāvanā yo bhāvanāyā anupalambhaḥ | sa eva paramaḥ
pratilambho yaḥ pratilambhānupalambhaḥ |

⁹¹⁾paśyatām gurukam dirgham nimittam viryam ātmanah |

⁹²⁾māninām bodhisatvānām dūre bodhir nirūpyate || 80

ye ca gurutvaṃ buddhatvaṃ paśyanti adbhuta-dharma-yuktaṃ |
dirgham ca kālam paśyanti (Ns 41a) tat-samudāgamāya | nimittam ca
paśyanti cittāmbanām | ātmanaś ca viryam vāyam ārabdha-vīrya
buddhatvaṃ prāpsyāma iti | teṣāṃ evaṃ māninām bodhisatvānām
aupalambhikatvāt dūre bodhir nirūpyate |

L.49

paśyatām kalpanā-mātram sarvam etad yathōditam |

akalpa-bodhisatvānām prāptā bodhir nirūpyate || 81

kalpanā-mātram tv etat sarvam iti paśyatām tasyāpi kalpanā-mātra-
syāvikalpanād akalpa-bodhisatvānām anutpattika-dharma-kṣānti-lābhā-
vasthāyam arthataḥ prāptāiva bodhir ity ucyate |

Ba.51

⁹³⁾buddhānām anyonyam eka-kāryatve catvāraḥ ślokaḥ |

bhinnāśrayā bhinna-jalās ca nadyaḥ

alpōdakāḥ kṛtya-prthaktva-kāryāḥ |

jalāsrita-prāṇi-tanūpabhogyā

bhavati pātālam asaṃpraviṣṭāḥ || 82

samudra-viṣṭās ca bhavanti sarvā

ekāśrayā eka-mahā-jalās ca

miśrāika-kāryās ca mahōpabhogyā

jalāsrita-prāṇi-gaṇasya nityam || 83

bhinnāśrayā bhi(Ns 41b) nna-matās ca dhirāḥ

sv-āpāvabodhāḥ prthag-ātma-kṛtyāḥ |

paritta-satvārtha-sadōpabhogyā

bhavanti buddhatvaṃ asaṃpraviṣṭāḥ || 84

buddhatva-viṣṭās ca bhavanti sarve

ekāśrayā eka-mahāvabodhāḥ |

miśrāika-kāryās ca mahōpabhogyāḥ

sadā mahā-satva-gaṇasya te hi || 85

tatra bhinnāśrayā nadyaḥ svabhājana-bhedāt | kṛtya-prthaktva-kāryaḥ
prthaktvena kṛtya-karaṇāt | tanūpabhogyā ity alpānām upabhogyāḥ |
śeṣaṃ gatārthaṃ |

buddhatva-⁹⁴⁾protsāhane ślokaḥ |

iti ni(Nc 35a)⁹⁵⁾rupama-śukla-dharma-yogād

hita-sukha-hetutayā ca buddha-bhūmeḥ |

śubha-parama-sukhākṣaya-karatvāt

śubha-matir arhati bodhi-cittam āptuṃ || 86

nirupama-⁹⁶⁾śukla-dharma-yogāt svārtha-sampattitaḥ | hita-sukha-hetu-
tvāc ca buddhatvasya parārtha-sampattiḥ | anavadyōtkṛṣṭākṣaya-sukhā-
karatvāc ca sukha-vihāro viśeṣataḥ | buddhimān ⁹⁷⁾arhati bodhi-cittam
ādātuṃ tat-prāṇidhāna-parigra(Nc 42a)hāt |

Mahāyāna-sūtrālamkāre bodhy-adhikāro navamaḥ

L.50
Ba.52

⁹⁸⁾uddānaṃ |

ādiḥ siddhiḥ śaraṇaṃ gotraṃ citte tathāiva cōtpādaḥ |

sva-parārthas tatvārthaḥ prabhāva-paripāka-bodhiś ca ||

eṣa ca bodhy-adhikāra ādim ārabhya yāvat bodhi-pāṭalānusāreṇānu-
gantavyaḥ |

註1) L. samudghātītā Ba. samudghātītā Ns. samudghātītā Nc. samut-
pātītā? (欄外 -udghātītā?) A. samudghātītā B. samudghātītā?

2) L. -l labdha Ba. -l labdha Ns. -t tac ca Nc. -t tac ca Tib. de ni

3) L. svabhāvena śukla Ba. svabhāvena śukla Ns. svabhāvena | śukla
Nc. svabhāvena || śukla A. svabhāvena śukla Ns. svabhāvena || śukla

4) L. deśanā dharma- (Lの仏訳 deśanādharmā-) Ba. deśanādharmā-

MAHĀYĀNASŪTRĀLAMKĀRA IX

Ns. deśanādharmā Nagao. deśanādharmā

5) L. sarvadharmaḥ Ba. sarvadharmaḥ Ns. sarvadharmaḥ or sarva-
dharmeḥ Nc. sarvadharmaḥ or sarvadharmaḥ A. sarvadharmaḥ
B. sarvadharmaḥ Ns. sarvadharmaḥ

6) L. ayam Ba. ayam Ns. evam or ayam Nc. evam A. evam B.
evam or ecam Ns. evam(agra)

7) L. janma Ba. janma Ns. jarā Nc. jarā A. jarā B. jarā Ns.
jarā

8) L. ādi Ba. ādi Ns. ādiḥ Nc. ādiḥ A. ādiḥ B. ādiḥ Ns. ādiḥ

9) L. sarvarakṣāpayānaṃ Ba. sarvarakṣāpayānaṃ Ns. sarvasatkāyayā-
na Nc. satkāyayāna A. satkāyayāna B. sarvasatkāyayāna Ns.
satkāyayāna

10) L. ihaṭṭaṃ (Lの仏訳 iheṣṭaṃ) Ba. iheṣṭaṃ Ns. iheṣṭaṃ? Nc.
iheṣṭaṃ or ihaṣṭaṃ A. iheṣṭaṃ or ihaṣṭaṃ Ns. iheṣṭaṃ

11) L. -tvāt | svārtha-----adhikṛtya (Lの仏訳 -tvāt svārtha-----adhikṛtya |)
Ba. -tvāt svārtha-----adhikṛtya Ns. -tvāt | svārtha-----adhikṛtya Nc.
-tvāt | svārtha-----adhikṛtya Nagao. -tvāt svārtha-----adhikṛtya |

12) L. sampattī Ba. sampattī Ns. sarvasampattī Nc. sarvasampattī
A. sarvasampattī B. sarvasampattī Tib. phun sum tshogs pa thams
cad

13) L. jñeyavṛttināṃ Ba. jñeyavṛttināṃ Ns. jñeyāvṛttinā(ṃ) Nc. jñeyā-
vṛttinā(ṃ) A. jñeyāvṛttinā(ṃ) B. jñeyāvṛttinā(ṃ) Ns. jñeyāvṛttinā(ṃ)

14) L. janamaghābhirāme (Lの仏訳 janambhavābhirāme) Ba. janambh-
avābhirāme Ns. janambhavābhirāme Nc. janambhavābhirāme

15) L. āśraya-parāvṛttibhyas Ba. āśraya-parāvṛttibhyas Ns. āśraye
parāvṛttibhyas or āśraya-parāvṛttibhyas Nc. āśraye parāvṛttibhyas A.
āśraye parāvṛttibhyas B. āśraye parāvṛttityas?

16) L. āśrayo Ba. āśrayo Ns. āśraye Nc. āśraye A. āśraye B.
āśraye Ns. āśraye

17) L. parivṛttyāśrayas Ba. parivṛttyāśrayas Ns. parivṛtta āśrayas Nc.
parivṛtta āśrayas A. parivṛtta āśrayas B. parivṛtta āśrayas Ns.
parivṛtta āśrayas Tib. gnas yons su gyur ba

18) L. rūpagaṇeṣu Ba. rūpagaṇeṣu Ns. rūpagaṇeṣu Nc. rūpagaṇeṣu
A. rūpagaṇeṣu B. rūpagaṇeṣu Ns. rūpagaṇeṣu Tib. gzugs gyur

- 19) Johnston: Ratnagotravibhāga Mahāyānottaratantra-śāstra p. 71, l. 1
宇井博士『宝性論研究』p. 582参照。
- 20) L. svaprabhāva (Lの仏訳 svaprabhāsa) Ba. svaprabhāsa Ns. svaprabhāva Nc. svaprabhāva Tib. rañ gi ḥod (svaprabhāsa) Nagao. svaprabhāsa
- 21) L. prabhāva (Lの仏訳 prabhāsa) Ba. prabhāsa Ns. pranāvu? Nc. vunāvu? Tib. ḥod Nagao. prabhāsa
- 22) L. dhātau Ba. dhātau Ns. dhātāv Nc. dhātāv A. dhātāv B. dhātāv N_B. dhātau
- 23) L. avicchinnāḥ Ba. avicchinnā Nc. avicchinnā Nc. avicchinnā
- 24) L. aparyāviśiṣṭa Ba. aparyāviśiṣṭa Ns. aparyāviśiṣṭa Nc. aparyāviśiṣṭa Nagao. aparyāviśiṣṭa Tib. khyad med kyañ Uī. aparyāviśiṣṭa
- 25) L. aparyeṇa viśiṣṭatvān Ba. aparyeṇāviśiṣṭatvān Ns. aparyeṇāviśiṣṭatvān Nc. aparyeṇāviśiṣṭatvān Nagao. aparyeṇāviśiṣṭatvān Tib. khyad med pañi phyir
- 26) L. nairātmyānmārga Ba. nairātmyānmārga Ns. nairātmyātmāga? Nc. nairātmyātmāga? Nagao. nairātmyātmāgra Tib. bdag med mchog gi bdag
- 27) 宇井博士『宝性論研究』p. 528. 『究竟一乘宝性論』卷3 (大正31. 829c). 『仏性論』卷2 (大正31. 798c) 参照。
- 28) L. ナシ B. ナシ Ns. tathatāyās Nc. tathatāyās A. tathatāyās B. tathatāyās N_B. tathatāyās
- 29) L. timirametasya Ba. timirameta(?)sya Ns. timiramalasya Nc. timiramalasya A. timiramalasya B. timiramalasya N_B. timiramalasya Tib. rab rib Uī. timirasya
- 30) L. ekakāryasyopamatayā Ba. ekakāryasyopamatayā Ns. ekakāryatvopamatayā Nc. ekakāryatvopamatayā A. ekakāryatvopamatayā B. ekakāryatvopamatayā N_B. ekakāryatvopamatayā Tib. bya ba gcig pa ñid kyi dpes
- 31) L. sādharmaṇa Ba. sādharmaṇa Ns. sādharmaṇa Nc. sādharmaṇa Nagao. sādharmaṇa(?) Uī. sādharmaṇa
- 32) L. ナシ Ba. ナシ Ns. ādi Nc. ādi A. ādi B. ādi N_B. ādi N_A. ādi Tib. la sogs pa
- 33) L. nihsarāt Ba. nihsarāt Ns. nihsarāt Nc. nihsarāt A. nihsarāt

- 34) L. sa ca buddhānām Ba. sa ca [saha?] buddhānām Ns. sa(r)-vabuddhānām Nc. sarvabuddhānām A. sarvabuddhānām B. sa(r)-vabuddhānām N_B. sarvabuddhānām Tib. sañs rgyas thams cad kyi * (r) は補った語。
- 35) L. jagaj Ba. jagaj Ns. yugapat Nc. yugapat A. yugapat B. yugapat N_B. yugapat
- 36) L. prabhāsena (Lの仏訳 prabhāsane) Ba. prabhāsane Ns. prabhāsane Nc. prabhāsane Nagao. prabhāsane
- 37) L. aprabhāsena Ba. aprabhāsena Ns. aprabhāsane Nc. aprabhāsane A. aprabhāsane B. aprabhāsane N_B. aprabhāsane
- 38) L. abhājanatvena (Lの仏訳 abhājanatvena) Ba. abhājanatvena Ns. abhājanatvena Nc. abhājanatvena Nagao. abhājanatvena
- 39) L. pāṃsu Ba. pāṃsu Ns. pāsa Nc. 欠 A. 欠 B. pāsa N_B. 欠 N_X. pāsa Tib. mdud pa
- 40) L. citrā vicitratā (Lの仏訳 citrāvicitratā) Ba. citrā 'vicitratā Ns. citrāvicitratā Nc. 欠 Nagao. citrāvicitratā
- 41) L. citrā vicitratā (Lの仏訳 citrāvicitratā) Ba. citrā 'vicitratā Ns. citrāvicitratā Nc. 欠 Nagao. citrāvicitratā
- 42) L. pāṃsu Ba. pāṃsu Ns. pāsa Nc. pāsa A. pāsa B. pāsa N_B. pāsa N_A. pāsa N_X. pāsa Tib. mdud pa
- 43) L. ナシ Ba. ナシ Ns. vastu Nc. vastu? A. vastu or vantu B. vastu Tib. dños po
- 44) L. citraṇī Ba. citraṇī Ns. citraṇā Nc. cigrāṇā or vigrāṇā A. cigrāṇā or vigrāṇā B. citraṇā N_B. cigrāṇā or vigrāṇā
- 45) Johnston: Mahāyānottaratantraśāstra p. 71, l. 16 宇井博士『宝性論研究』p. 583参照。
- 46) L. sarve satvās Ba. sarve satvās Ns. sarvasatvās A. sarvasatvās B. sarvasatvās N_B. sarvasatvās
- 47) L. pratyekabuddhebhyo manah (Lの仏訳 pratyekabuddha-bhaumena) Ba. pratyekabuddha-bhaumena Ns. pratyekabuddha-bhaumena Nc. pratyekabuddha-bhaumena A. pratyekabuddha-bhaumena B. pratyekabuddha-bhaumena Nagao. pratyekabuddha-bhaumena
- 48) L. manovṛtti Ba. parāvṛtti Ns. parāvṛtti Nc. parāvṛtti A. parāvṛtti B. parāvṛtti Nagao. parāvṛtti Tib. gshan du gyur pa

- 49) L. acale (Lの仏訳 amale) Ba. amale. Ns. amale Nc. amale A. amale B. amale Tib. dri med
- 50) L. maithunasya parāvṛttau Ba. maithunasya parāvṛttau Ns. maithunasya parāvṛttau nasya parāvṛttau Nc. maithunasya parāvṛttau nasya parāvṛttau A. maithunasya parāvṛttau nasya parāvṛttau B. maithunasya parāvṛttau nasya parāvṛttau
- * Tib 訳より見ても nasya parāvṛttau は余分である。
- 51) L. ākāśavaśī (Lの仏訳 ākāśī) Ba. ākāśī Ns. ākāśī Nc. ākāśī A. ākāśī B. ākāśī Nagao. ākāśī
- 52) L. anuṣṭhānād Ba. anuṣṭhānād Ns. anuṣṭhānā Nc. anuṣṭhānām A. anuṣṭhānām B. anuṣṭhānā Nb. anuṣṭhānām Tib. bya ba sgrub pa yi
- 53) L. vā ca (Lの仏訳 vā na ca) Ba. vā na ca Ns. vā na ca Nc. vā na ca A. vā na ca B. vā na ca Nagao. vā na ca
- 54) L. vrajanapākam (Lの仏訳 vrajan pākam) Ba. vrajan pākam Ns. vrajanapākam Nc. vrajanapākam A. vrajanapākam B. vrajanapākam Nagao. vrajan pākam
- 55) L. kṛtvā caryām (Lの仏訳 kṛcchrāvāpyām) Ba. kṛcchrāvāpyām Ns. kṛcchrāvāpyām Nc. kṛcchrāvāpyām A. kṛcchrāvāpyām B. kṛcchrāvāpyo
- 56) L. UUU gasadā (Lの仏訳 diśi diśi sadā) Ba. diśi diśi sadā Ns. UU sadā Nc. sadā A. || sadā B. sadā Nb. || sadā Nagao. diśi diśi sadā Tib. phyogs phyogs
- 57) L. |lakṣaṇam (Lの仏訳 lakṣaṇam |) Ba. lakṣaṇam | Ns. lakṣaṇam Nc. lakṣaṇam A. lakṣaṇam || Nagao. lakṣaṇam |
- 58) L. tadanubhūya mārḡa- (Lの仏訳 tadanurūpamārḡa) Ba. tadanurūpamārḡa- (| tadanurūpamārḡa-) Ns. | tadanurūpamārḡa- Nc. tadanurūpamārḡa- A. tadanurūpamārḡa- Nb. tadanurūpamārḡa- Nagao. | tad-anurūpa-mārḡa-
- 59) L. dharmāñcakam (Lの仏訳 dharmyam cakram) Ba. dharmyam cakram Ns. dharmāñcakam or dharmyamcakram or dhamāñcakam Nc. dharmāñcakam A. dharmāñca 'kram B. dharmāñcakam Nb. dharmāñcakam Nagao. dharmyam cakram
- 60) L. daśayati Ba. darśayati Ns. darśayati Nc. darśayati
- 61) L. prapāka Ba. prapākam Ns. prapāka Nc. prapāka A. prapāka

B. prapāka Aramaki. prapākam

* 韻律上、最後の a は一(長音)が必要となる。

* Aramaki = 荒牧典俊氏「撰大乘論の依他起性」(インド学試験集 Nos. 4-5)

- 62) L. diśi Ba. diśi diśi Ns. diśi diśi Nc. diśi diśi A. diśi diśi B. diśi diśi
- 63) L. prapāke Ba. prapākam Ns. prapākam Nc. prapākam A. prapākam B. prapākam Aramaki. prapākam
- 64) L. buddhād Ba. pākād Ns. (ś)caryabhavati Nc. (ś)caryabhavati? Nagao. pākād bhavati Tib. smin pa
- 65) L. paripāka Ba. pāka Ns. pāka Nc. pāka A. pāka B. pāka Nb. pāka
- * paripāka の意であるが、韻律の上から pāka となったものと思われる。
- 66) L. ナシ Ba. sa Ns. sa Nc. ナシ A. ナシ B. sa Nb. sa Na. sa
- 67) L. dhyānādhikativāt (Lの仏訳 cānadhikativāt) Ba. cānadhikativāt Ns. cānadhikativāt? Nc. cānadhikativāt A. cānadhikativāt? B. cānadhikativāt Nagao. cānadhikativāt
- 68) 『佛地經』第一偈(大正16.723b) 参照。
- 69) L. viśuddhi Ba. viśuddhi Ns. viśuddhi Nc. viśuddhi
- 70) 『佛地經』第二偈(大正16.723b) 参照。
- 71) 『佛地經』第三偈(大正16.723b) 参照。
- 72) 『佛地經』第四偈(大正16.723b) 参照。
- 73) L. tac-chiṣṭaḥ (Lの仏訳 tac-chiṣṭaḥ) Ba. tac-chiṣṭaḥ Ns. tac-chiṣṭaḥ? Nc. tac-chiṣṭaḥ? A. tac-chiṣṭaḥ? B. tac-chiṣṭaḥ or tac-chiṣṭaḥ Nb. tac-chiṣṭaḥ Na. tac-chiṣṭaḥ Nagao. tac-chiṣṭaḥ
- 74) L. svārtha Ba. svārtha Ns. svārtha Nc. svārtha Uī. svārtha Tib. rañ gi don
- 75) L. evaṃ Ba. evaṃ Ns. bheya or teya or seya? Nc. bheya A. bheya B. seya Nb. bheya Tib. de yañ
- * この Ns 本 (38b, l.4) は第36偈の長行の Ns 本 (35a, l.5) seyam (Lévi 本 p.40, l.11) と類似しており、Tib 訳 de は兩者とも一致する。
- 76) L. mahāmāyo Ba. mahopāyo Ns. mahāmāyā or mahopāyā or

mahopāyo Nc. mahāpāyo A. mahāpāyo B. mahopāyo N_B.
mahāpāyo Nagao. mahopāyo Tib. thabs chen

77) L. kāyais tu Ba. kāyais tu Ns. kāyais ca Nc. kāyais ca A.
kāyais ca B. kāyais ca N_B. kāyais ca

* Lévi 本の長行 (p. 46, l. 5) には tribhiś ca kāyair とある。

78) L. ta Ba. te Ns. te or ta Nc. te A. te B. te Ui. te

79) L. antarvyaye (Lの仏訳 antardhāya) Ba. antardhāya Ns. antarvy-
ayya? Nc. antarvappa A. amtarvayya or amtarvappa B. antaryappa
N_B. amtarvappa Nagao. antardhāya

80) L. 'malam Ba. matam Ns. matam Nc. matam A. matam B.
matam Nagao. matam(?) Tib. ḥdod

81) L. sama Ba. śama Ns. sama Nc. sama A. sama B. sama
Nagao. śama Tib. shugs pa

82) L. kāleṣu (Lの仏訳 kāle sattveṣu) Ba. kāle sattveṣu Ns. kāleṣu
Nc. kāleṣu A. kāleṣu B. kāleṣu N_B. kāleṣu Nagao. kāle sattveṣu
Tib. dus na sems can rnams

* 凡例に従い sattveṣu に改めずに satveṣu のままにしておく。

83) L. jñāne (Lの仏訳 jñānam) Ba. jñānam Ns. jñānam Nc. jñānam
A. jñānam B. jñānam Nagao. jñānam

84) L. ślokaṃ Ba. ślokaṃ Ns. ślokaṃ eva || Nc. ślokaṃ eva ca | A.
ślokaṃ eva ca | B. ślokaṃ eva

85) L. saṃkhyātakṣetrataś (Lの仏訳 saṃkhyātaḥ kṣetrataś) Ba. saṃ-
khyātaḥ kṣetrataś Ns. saṃkhyātakṣetrataś Nc. saṃkhyātakṣetrataś
Nagao. saṃkhyātaḥ kṣetrataś

86) L. kṛtyā Ba. kṛtyā Ns. kṛtyā Nc. kṛtyā

87) L. samacittatā Ba. samacittatā Ns. samacittatā Nc. samacittatā
Tib. sems mñam paḥi phyir Ui. samacittatāt (or samacittataḥ)

* 第76偈 (a) samacittāc

88) L. buddhaḥ satva-----syāt | Ba. buddhaḥ satva-----syāt | Ns.
buddhaḥ | satva-----syāt Nc. buddhaḥ || satva-----syāt | A. buddhaḥ |
satva-----syāt |

89) L. saṃsthānāyogād (Lの仏訳 saṃbhārāyogād) Ns. saṃbhārāyogād
Nc. saṃbhārāyogād A. saṃbhārāyogād B. saṃbhārāyogād N_B.
saṃbhārāyogād

MAHĀYĀNASŪTRĀLAMKĀRA IX

90) L. na paśyatām Ns. (m)-apaśyatām Nc. (m)-apaśyatām A. (m)-
apaśyatām B. (m)-apaśyatām N_B. (m)-apaśyatām

91) L. gurutvaṃ Ba. gurutām Ns. gurukaṃ Nc. gurukaṃ A.
gurukaṃ

92) L. dure Ba. dūre Ns. dūre Nc. dūre A. dūre

93) L. anyonyanaika (Lの仏訳 anyonyaika) Ba. anyonyaika Ns. an-
yonyam eka Nc. anyonyam eka A. anyonyam eka B. anyonyam eka
N_B. anyonyam eka Nagao. anyonyaika Ui. anyonyaika

94) L. protsahane Ba. protsāhane Ns. protsāhane Nc. protsāhane A.
protsāhane B. protsāhane N_B. protsāhane Ui. protsāhane

95) L. nirupama Ba. nirūpama Ns. nirupama Nc. nirūpama (or
nirupama)

* 韻律の上からも、意味の上からも nirupama (U | UUU) が
よい。

96) L. nirupama Ba. nirūpama Ns. nirupama Nc. nirūpama (or
nirupama)

97) L. ahina Ba. ahīna Ns. arhati (or ahīta) Nc. arhati A. arhati
B. arhati Ui. arhati(?)

98) この uddāna は第九章が終った後に説かれるものであり、Lévi 本では第十
章の第一偈に数えているが、この長行に「この菩提品は」(Sk. p. 42, l. 14,
Lévi 本 p. 50, l. 5) とあるから、第九章菩提品の後に置くことにした。

補註 7) L. aghaṭitebhyas Ba. aghaṭitebhyas Ns. aghaṭatebhyas Nc.
aghāṭatebhyas

* śloka 第四形式であるから、U—U—|—, ——Uのはずであ
る。従って aghaṭitebhyas (UUU—|—) は aghaṭitebhyas
(U—U—|—) の方がよい。(第一韻脚の UUUU は許されな
い。) モニエル (p. 375) でも ghaṭṭita とある。

補註 8) L. aghaṭita Ba. aghaṭita Ns. aghaṭita Nc. aghaṭita

* 偈文との関係で aghaṭṭita の方がよい。

補註 9) L. muktābhai Ba. muktābhai Ns. muktābhi Nc. muktābhi

補註 10) L. daśabhiḥ Ba. daśabhiḥ Ns. śeṣaiḥ Nc. śeṣaiḥ? Tib. lhag ma
rnams kyis

* 写本の上からは śeṣaiḥ の方がよいと思う。

補註 11) L. gaganagarbho Ba. gaganagarbho Ns. gaganagamjo Nc.

gaganagarṃjo Tib. nan mkhaḥi mdsod
 補註12) L. buddhatva- Ba. buddhatva- Ns. buddhaś ca Nc. buddhaś ca
 A. buddhaś ca B. buddhaś ca

X (adhimukty-adhikārah)

adhimukti-prabheda-lakṣaṇa-vibhāge ślokaḥ |

jātājātā grāhikā grāhya-bhūtā

mitrād āttā svātmato bhrāntikā ca |

abhrāntānyā āmukhā nāiva cānyā

ghoṣācārā cāṣikā cēkaṣikā ca || 1 (L.=2)

jāta atita-pratyutpannā | ajāta anāgata | grāhikā adhyātmikī yayāl-
 ambanam adhimucyate | grāhya-bhūtā bāhyā yām¹⁾ ālambanatvenādhi-
 mucyate | mitrād āttā audārikī | svātmataḥ sūkṣmā | bhrāntikā hīna
 viparītādhimokṣāt | abhrāntikā prāṇitā²⁾ | āmukhā antike samavahita-
 pratyayatvāt | anāmukhā dūre viparyayāt | ghoṣācārā śrutamayī |
 eṣikā cintā-mayī | ikṣikā bhāvanā-mayī pratyavekṣaṇāt |

hāryā kirṇā 'vyāvakī(Nc 35b)ṇā vipakṣair

hinōdārā āvṛtā 'nāvṛtā ca |

yuktā 'yuktā sambhṛtā 'sambhṛtā ca

gāḍham viṣṭā dūragā cādhimuktiḥ || 2 (L.=3)

(Ns 42b) hāryā mṛdvī | vyavakīṇā madhyā | avyavakīṇā vipakṣair
 adhimātrā | hīnā 'nya-yāne | udārā mahāyāne | āvṛtā sāvaraṇā viśeṣa-
 gamanāya | anāvṛtā | nirāvaraṇā | yuktā sātātya-satkṛtya-prayogāt |
 ayuktā tad-virahitā | sambhṛtādhigama-yogyā | asambhṛtā viparyayāt |
 gāḍham viṣṭā bhūmi-praviṣṭā | dūragā parīṣiṣṭāsu bhūmiṣu |

L.51

adhimukti-paripanthē trayāḥ ślokaḥ |

amanaskāra-bāhulyaṃ kauśīdyaṃ yoga-vibhramāḥ |

kumitram śubha-daurbalyam ayoniśo-manaskriyā || 3 (L.=4)

jātāyā : amanasikāra-bāhulyaṃ paripanthaḥ | ajātāyāḥ kauśīdyaṃ
 grāhya-grāhaka-bhūtāyā : yoga-vibhramas tathāivābhīniveśāt | mitrād

L.50
 Ba.52